

njegov rojak, glasbenik L. Janaček uporabil kot besedilo svoje najnovejše opere. Ta komedija, ki je pravkar izšla v srbohrvatskem prevodu, drži gledalca v izredni napetosti, ker je dramatik namenoma postavil težišče drame v zadnjo sliko, v kateri se v docela nepričakovani smeri razpleta «tajna» skoro v načinu filmskih pustolovščin.

Dejanje prikazuje borbo za dediščino med Prusom in Gregorjem, med dvema potomcema starih plemiških družin. Ta proces, ki se vleče že skozi celo stoletje z menjajočim se uspehom za obe stranki, roma iz rok enega rodu na drugi, tretji rod, in tozadevni spisi imajo že zgodovinsko vrednost v registraturi odvetnika Kolenatija. Pravica je na strani Gregorja, ki pa (v I. dej.) izgubi svoj proces pri najvišjem sodišču. Tedaj pa se na pozorišču pojavi slovita igralka Emilija Marti, ki ne pokaže samo osupljivega zanimanja za ta proces, ampak poseže s svojim zagonetnim vedenjem usodno v celo zadevo. Ona pripomore Gregorju do potrebnih dokazilnih listin, ki jih ima njegov nasprotnik nevede shranjene v svoji blagajni. Ko dejanske ugotovitve potrjuje resničnost Martinih izpovedb, se razkrije tudi vzrok njenega zanimanja za ta proces: igralka je hotela dobiti v roke «Mokropulosovo tajno», okultno navodilo, kako moremo razširiti življensko dobo do 300 let. To navodilo je spisal njen oče za cesarja Rudolfa, ki pa ni bil deležen uspeha čudotvornega odkritja, ampak nekdo drugi. Po spretnih, detektivsko ostro zasnovanih dialogih zvemo, da je ta drugi — Emilija Marti, ki je prav zdaj dopolnila fantastično starost 337 let in je povzročiteljica tega večnega procesa med Prusom in Gregorjem.

Komu naj pripada skrivnostno navodilo, ki podaljša človeško starost, ali velikim posameznikom, ki se pojavljajo v človeški zgodovini kot usodni vodniki? Toda, kdo sme odločevati? Ali naj «tajna» pripade Gregorju, ki je edini upravičen, da sprejme z dediščino vred tudi to listino? Tristo let živeti? Vse spoznati, vse vedeti — ne! Nikdo noče sprejeti leka, a vendar jih vse tare strah pred smrtjo. Tedaj igralka podari listino svoji mladi tovarišici Kristini, katera pa listino zapali ob goreči sveči, češ, «samo mladost brez skrbi zapali strah pred smrtjo...» tisti strah, ki se javlja v dušah trudnih in slabotnih naveličancev. Že iz fabule je razvidno, da je komedija močno prežeta s konstruktivnostjo, ki da avtorju priliko za izpoved svojega gledanja na svet in osnovno misel, da vselej zmaga natura nad umetno miselnostjo (podoben idejni akord zaključni tudi «R. U. R.»). Toda kljub geometrični zgradbi dejanja so osebe v drami resnične, žive v vsaki besedi in sleherni kretnji, bodisi da gre za komplicirano duševnost pomlajene igralka, ali za svetovljansko besedo obeh tekmecev ali pa za katerikoli manj pomembni izraz postranskih oseb.

Komedija zapusti v splošnem vtis svežosti in tudi neobičajna fantastika, ki prepleta docela realistično dejanje, vpliva moderno in bolj življensko kot patos premnogih ekspresionističnih dram.

M i r a n J a r c.

Miroslav Hirtz: Novele iz životinjskoga svijeta. Knjiga jednoga prirodnjaka. Zagreb 1927. Str. 63. Din 30.

Prodirajoč vedno dalje v tajnosti narave, se Homo Sapiens zanima bolj in bolj za svoje «nižje brate». Živali potakem zavzemajo že dokaj mesta v slovstvu. Da omenim samo mačko: proslavljali so jo v francoskem jeziku Baudelaire, Loti, Farrère, Lichtenberger, Colette, a gospa Conan Fallexova celo izdaja obzornik «Le Monde félin»... Nedavno je imel metapsihični kongres med drugim na dnevnem redu misleče pse. Pri nas še nimamo svojega Maeterlincka niti Fabra. Saj še Erjavec ni vzbudil skoro nobenih na-

slednikov: Novačanov «žabji kralj» je zgolj izrodek domišljije, brez izvernih opazovanj... Kako pa je v tem pogledu onkraj Sotle? Edino to znam, da je pred kratkim izšla vzorno opremljena zbirka vseučiliškega docenta, ki v Zagrebu ureja strokovni list «Priroda». Profesor dr. Hirtz je z 12 lovskimi črticami ustregel vsem prijateljem dobre proze, zlasti pa svojim tovarišem v Diani. Naš veliki Nemrod podaja tolikanj zanimiva opazovanja o čuvstvenosti ter umstvenosti ptičev ali četveronožcev, da včasih kar neverno maješ z glavo, n. pr. ob ljubezni stare lisice do mladičev. No, pa saj se dá materinsko čuvstvo zasledovati celo pri drobnem pajku, ki se zove *Pardosa Saccata* (*La Nature*, oct. 1927). Morda se ti enkrat upre ob misli, da je naš lovec ponovno že odstrelil valečo starko z gnezda: «Lažete, vi niste ljubitelji prirode, vi ubit elji!» Mogoče je to zgolj pretveza, da vam novi Buffon utegne razvojno pokazati, kako se za osirotelo leglo zavzame povsem tuja dvojica krilatih roparic. Obkratkem, delce mi je godilo bolj nego katerikoli snopec novel o naših vrstnikih dvonožcih. Ob vsakem novem poglavju te pozdravlja prikupna vinjeta. Kateremu umotvorčku bi prisodil prvenstvo? Rekel bi na splošno: čim krajši, tem slajši. Avtorjev izraz je gladek in prijeten, zoprno mi zveni le germanizem «izgledati», ki ga zameta i V. Rožič (*Barbarizmi u hrvatskom jeziku*, 1908).

A. D.

KRONIKA

Opera. 9. oktobra so otvorili sezono s *Faustom*. Ne glasba ne sujet ne vzbujata več pozornosti, vendar je opera pri povprečnem občinstvu priljubljena. V glavni ženski vlogi je nastopila kot gost Davidova — igralski nezanimiva, pevski nedovršena. Nima izenačenega glasu in ga menda tudi ne bo več dosegla. Ostale vloge so bile primerno razdeljene. Pomembne so bile baletne vložke. Lidija Wisiakova in Vlček sta mojstra v svoji stroki in videti je, da imata tudi ensamble v rokah. Strinjam se z mnenjem uprave, ki hoče dvigniti pantomimo in balet, ne vem pa, zakaj so dali na repertoar neki Nedbalov, operetno pobarvan balet, ki sploh ničesar ne reprezentira. Saj imamo dovolj dobrih baletov, ki se dajo uprizoriti z manjšim in cenejšim aparatom. Da imenujem samó par najizrazitejših, ki so stalno na programu dobrih gledališč: «Skrinjica z igračkami» Claudea Debussyja, «Od pravljice do pravljice» Mauricea Ravela, «Pieretin zavoj» Schnitzler-Dohnanyja, «Čudežni mandarin» Bele Bártoka, «Zmešnjava» Dariusa Milhauda, «Kdo je na svetu najjačji?» Bohuslava Martinuja in drugi.

V znamenju gostovanj — večinoma manj uspelih — so se dajale tudi reprize Fausta, enkrat z domačinko, Vero Majdičevo, in serija drugih «priljubljenih» oper, glavno Verdijevih, ki pa tudi za občinstvo nimajo več privlačne sile. Davidova je ponovno gostovala (ruski), tako da smo Rigoletta z zagrebškim gostom slišali trojezično. Skoraj prazno gledališče je bilo dokaz, da smo se Rigolettov in drugorazrednih gostov že naveličali.

Tembolj prijetno nas je iznenadila noviteta «Zaljubljen v tri oranže» — po Gozzijevem besedilu z glasbo Sergeja Prokofjeva. Je to ena najuspelejših oper zadnjega decenija v muzikalni literaturi sploh. Ako odračunamo šablonskega Riharda Straussa, bi s «Tremi oranžami» primerjal samo Mavro Igora Stravinskega, Bergovega Vojička, Hindemithove Tri aktovke in Cardillaca ter po zunanjem uspehu Křenkovega Jonnyja. Puccini je ostal svojemu slogu zvest ter s Turandoto dosegel časten uspeh na račun